

יפקוד ה' איש על העדה

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר: יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכָל בֶּשֶׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה: אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֶיהָ וְאֲשֶׁר יָבֵא לְפָנֶיהָ וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֵדֶת ה' כִּצְאֵן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רָעָה: (במדבר כז טו-יז).¹

ספרי במדבר פיסקא קלח – שבחו של משה

"וידבר משה אל ה' לאמר" - להודיע שבחן של צדיקים שכשהם נפטרים מן העולם מניחים צורך עצמן ועוסקין בצורך ציבור.² "לאמר" - אין תלמוד לומר "לאמר". מה תלמוד לומר "לאמר"? אלא אמר לו: הודיעני נא אם אתה ממנה עליהם פרנסים אם לאו.³ עד שהשיבו הקב"ה ואמר לו: "קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח אלהים בו וסמכת את ידך עליו".

ר' אלעזר בן עזריה אומר: בארבעה מקומות בקש משה לפני הקב"ה והשיבו על שאלותיו. כיוצא בו אתה אומר: "וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים" (שמות ו יב) אמר לפניו: הודיעני נא אם אתה גואלם ואם לאו. עד שהשיבו המקום על שאלותיו שנאמר: "עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו" (שם א). כיוצא בו אתה אומר: "ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה" (במדבר יב ג), שאין תלמוד לומר "לאמר", מה תלמוד לומר לאמור?⁴ אמר לפניו: הודיעני נא אם אתה רופא אותה אם לאו. עד שהשיבו הקב"ה על שאלתו, שנאמר: "וויאמר ה' אל משה ואביה ירוק ירוק בפניה הלא תכלם שבעת ימים" (שם יד). כיוצא בו אתה אומר "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר" (דברים ג כג), שאין תלמוד לומר "לאמר", מה תלמוד לומר "לאמור"? אמר לו: הודיעני אם אכנס לארץ אם לאו. עד שהשיבו המקום: "וויאמר ה' אליו רב לך" (שם כו). אף כאן, שאין תלמוד לומר "לאמר", מה תלמוד לומר "לאמור"? אמר לו: הודיעני נא אם ממנה אתה עליהם פרנסים ואם לאו. עד שהשיבו המקום: "קח לך את יהושע בן נון".⁵

¹ ראו פרשה זו במלואה מפסוק יב עד סוף הפרק. משה פונה אל הקב"ה בבקשה (בתביעה?) למנות מנהיג יורש: "ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה". זאת, לאחר שה' מזכיר לו את חטא מי מריבה (בלשון הקשה "מריתם", ראו ילקוט שמעוני חוקת רמז תשסד: "ארבע חטאות כתובין כאן: לא האמנתם, לא קדשתם, מעלתם, מריתם", בדברינו [יען לא האמנתם בי](#) בפרשת חוקת) ואומר לו סופית שלא ייכנס לארץ, ככתוב: "עלה הר העברים וראה את הארץ אשר אני נותן לבני ישראל: וראית אותה ונאספת אל עמך גם אתה כאשר נאסף אהרון אחיך" ("מגיד שהראהו המקום למשה את כל חדרי ארץ ישראל כשולחן ערוך" – ספרי פיסקא קלו. השולחן ערוך, אך לא למשה). ומה תגובת משה לגזר דין נחרץ זה? - "יפקוד איש על העדה". לכאורה, תגובה זו היא בפשטות לשבח. מרגע שברור לו סופית שלא ייכנס לארץ ולא ינהיג עוד את העם, כל מעייניו הם בדאגה להמשכיות המנהיגות. נראה שיש כאן אפילו ניסיון אחרון למשה והוא עומד בו. אך אפשר שהדברים פחות חיוביים. אולי משה מתערב בתהליך לא לו. וכי איננו סומך על הקב"ה? ואיך הוא עצמו נבחר? ומי קדם לו?

² שבחן של צדיקים – ודאי שבח הוא למשה, אומר המדרש, שבחייו תמיד העדיף את צרכי העם על צרכיו האישיים ונשאו בחיקו כאשר יישא האומן את היונק (במדבר יא יב) ולא נמנע מלהתעמת עם הקב"ה למען העם (ראו דברינו בפרשת שמות [אותם הנתונים תחת הבנין](#) ובפרשת יתרו [אני ואתה עומדים בזירה](#)). ראו שבחו של משה גם במלחמת עמלק, פסיקתא דרב כהנא פיסקא ג – זכור: "הנה אנכי נצב - מכאן שהצדיקים מסכימין לצורכי צבור". ובלשון ילקוט שמעוני תורה פרשת בשלח רמז רסד אולי מדויק יותר: "מכאן שהצדיקים משכימין לצרכי צבור". גם כשנודע למשה שהוא נפטר מן העולם (בגין חטאו) הוא דואג למנהיג היורש. כך גם בשיר השירים רבה א ב: "הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה - אמר לפניו: רבש"ע, הואיל ואתה מסלקני מן העולם הודיעני מי ומי הרועים שאתה מעמיד על בניך". זאת ועוד, הוא גם דואג להשאיר למנהיג הבא שולחן נקי וגומר את החשבון עם בני מדין (קרוביו) במלחמת מדין שנקרא בפרשת השבוע הבא. וגם שם אומר עליו מדרש ספרי את אותו ביטוי "להודיע שבחן של צדיקים שאין נפטרים מן העולם עד שהם נמקמים נקמת ישראל". באופן זה, המנהיג שיבוא יתמקד כל כולו במשימתו העיקרית: כיבוש ארץ ישראל המערבית וההתנחלות בה. הכל אם כך, טוב ויפה. "להודיע שבחן של צדיקים". אבל בהמשך נראה שיש במדרש זה גם טון שונה במקצת. וגם הביטוי "מניחים צורך עצמן" עשוי להתפרש באופן קצת שונה.

³ להבנת קטע זה של המדרש בא לעזרתנו מדרש ספרי זוטא (אשר בהרבה מקומות משלים ומבאר את ספרי "רבה"), סימן טו בפרשתנו. ואומר: "אין בכל התורה כולה וידבר משה אל ה' לאמר אלא כאן". ואכן, בשגרת הקריאה אולי איננו שמים לב שלפנינו פסוק יחיד ומיוחד. שהרי בכל התורה: "וידבר ה' אל משה לאמר" (ולאחריו בד"כ דבר אל בני ישראל וכו') ואילו כאן ההפך: "וידבר משה אל ה' לאמר". (יש אגב ביטוי קרוב מאד שהמדרש מביא בהמשך "וידבר משה לפני ה' לאמר", אבל לא "וידבר משה אל ה' לאמר", זה אכן יחיד בתורה כולה). לאמור מה? למי? ובלשון המדרש: מה תלמוד לומר לאמור? בכל הציוויים של הקב"ה כגון: "וויאמר ה' אל משה לאמר", הכוונה היא שמשה ימשיך את הציווי שנצטווה ויאמר אותו לבני ישראל. אך מה כאן? גם השורש דב"ר הוא כידוע לשון בוטה וקשה ("אין וידבר אלא לשון עז" ילקוט שמעוני מטות רמז תשפה, רש"י שמות לב ז ועוד). האם טון דיבור זה מפחית משבחו של משה? לכאורה לא, רק מעצים. שהרי כך הוא נהג תמיד בויכוחיו עם הקב"ה למען העם וכך גם כעת בסוף הדרך כאשר הוא תובע המשכיות ההנהגה. מנהיג עד הסוף.

⁴ כאן ואולי גם בכל המופעים האחרים, לאמר הוא כפשטות כמו הסימן נקודותיים, היינו, זה מה שמשה אמר. אבל הדרשן לא יחמיץ כאן דרשה טובה ורעיון חשוב.

⁵ הפסוק שלנו הוא אכן ייחודי במילים "וידבר משה אל ה' לאמר", אבל אומר המדרש, יש עוד מקרים בהם משה פונה בלשון "לאמור" אל הקב"ה, משמע הוא עומד ותובע ממנו דבר מה בתוקף. ארבעה המקרים שר' אלעזר בן עזריה מזכיר וקושר לפרשה

שמות רבה כא ב פרשת בשלח – דיבור וקריאה הדידים

"מה תצעק אליי" ... א"ר לוי: כשם שהקב"ה מצוה למשה ומדבר עמו, כך היה משה מצוה כביכול לפני הקב"ה ... וכשם שהקב"ה קורא למשה ומדבר עמו, כך היה משה קורא להקב"ה ומדבר עמו, שנאמר: "וידבר ה' אל משה לאמר"⁶, וכתוב: "וידבר משה אל ה' לאמר יפקוד ה' אלהי הרוחות וכו'" (במדבר עז) - ראה כמה היה שולט! וכשראה את פרעה רודף אחרי בני ישראל בא לצעוק, שנאמר: "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אליי"⁷.

ספרי זוטא פסקא כז סימן טז – תכונות המנהיג

"יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר" - האל שהוא יודע דעת ורוח של כל אחד ואחד, איזו בגבוה איזו בנמוכה, איזו הימנית ואיזו קפדנית.⁸ וכן הוא אומר: "היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם" (תהלים לג טו) ואומר: "ותוכן לבות ה' " (משלי כא ב). "איש" - שיהא בעל כוח ובעל חכמה ובעל גבורה חתיכה ופסיפס.⁹ "על העדה" - שלא יהא תומהן, כמו שנאמר: "מה זה היה לבן קיש הגם שאול בניאים" (שמואל א' י יא).¹⁰

במדבר רבה כא יד – משה מבקש על בניו?

"וידבר משה אל ה' לאמר: יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה" - כל מי שמבקש צרכי ציבור כאילו בא בזרוע.¹¹ "יפקוד ה' " - מה ראה לבקש הדבר הזה אחר סדר נחלות? אלא כיון שירשו בנות צלפחד

שלנו מעוררים בעיית מסוימת, משום שבשניים מהם (ואתחנן ומרים) יש למשה נגיעה אישית (למעשה, רק המקרה של גאולת מצרים הוא עניין לציבור כולו). מה גם שהמדרש מפריד ברור בין פרשת ואתחנן ובין פרשתנו. אבל לא כך סבור רמב"ן. ראו פירושו לדברים ג כג בו הוא משלב את תחינת משה בפרשת ואתחנן ואת פרשתנו לסיפור אחד: "וטעם בעת ההיא - בעת הנזכרת שכבשתי סיחון ועוג והתחלתי להילחם בעממין שניתנו לישראל וחלקתי הארץ לשני השבטים, והיה זה כאשר נאמר לו (במדבר כז יב) עלה אל הר העברים הזה, כי אז בקש רחמים על הדבר והתחנן התחינה הזאת. וכאשר לא שמע השם בקולו, חזר והתפלל יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה, כמו שנזכר שם. וזהו וצו את יהושע (להלן פסוק כח)". פרשת ואתחנן היא בתוך פרשתנו, אומר רמב"ן. והנה, אחרי כל התחינה והתפילה של משה שלא נענית ואחרי כעסו "גם בי התאנף ה' בגללכם", הוא איננו בא בטרוניה לעם ומפנה את כל תביעותיו ושארית מרצו לדאגה להמשכיות ההנהגה. אז עדיין נוכל לומר: "שבחן של צדיקים" כפי שפתח המדרש, למרות שסופו קצת מקשה על תחילתו.

⁶ הרבה פסוקים כאלה במקרא ולא ברור לאיזה מהם הכוונה. בהקשר של חציית ים סוף שם, נראה שהכוונה לשמות יד א, אבל יש מפרשים שמסמנים כאן שמות ו' ו' שהוא האזכור הראשון של פסוק זה במקרא.

⁷ אגב דרשת ר' אלעזר בן עזריה במקור הקודם ודברינו בהערה 3, סטינו מעט למדרש שמות רבה שמדגיש את הדיבור והקריאה ההדדיים של הקב"ה ומשה, רגע לפני חציית ים סוף. ברגע הקשה בו ישראל נתונים בין הסדן - הים, ובין חיל פרעה הרודף אחריהם - הפטיש. וחוזר מוטיב זה גם בשמות רבה מה ג בריצוי, בהתנגדות לשליח ובנקרת הצור שלאחר חטא העגל. ראו דברינו [משל הים והמערה](#) בפרשת החודש וכן [צדיק גורו והקב"ה מקיים](#) בפרשת קרח. נחזור לנושא הדף.

⁸ הימנית היא הומויוס. מילה ביוונית שפירושה שווה או דומה. תכונה נגדית לקפדנות. מידת ההשתוות, מישהו שלוקח את העולם בשוויון נפש. ראו תהלים קלא ב: "אם לא שויתי ידוממתי נפשי כגמל עלי אמו כגמל עלי נפשי".

⁹ ראו אבות דרבי נתן נוסח א פרק כח: "רבי אלעזר בן שמוע אומר: שלש מדות בתלמידי חכמים: אבן גזית. אבן פינה. אבן פסיפס: אבן גזית כיצד? זה תלמיד ששנה מדרש. בזמן שתלמיד חכם נכנס אצלו, שואלו במדרש אומר לו. זהו אבן גזית שאין לה אלא פה אחת: אבן פינה כיצד? זה תלמיד ששונה מדרש והלכות. בזמן שתלמיד חכם נכנס אצלו, שואלו במדרש אומר לו, בהלכות אומר לו. זהו אבן פינה שאין לה אלא שתי פיות בלבד: אבן פסיפס כיצד? זה תלמיד ששונה מדרש והלכות ואגדות ותוספות. כשתלמיד חכם נכנס אצלו, שאלו במדרש אומר לו, בהלכות אומר לו, בתוספות אומר לו, באגדות אומר לו. וזו היא אבן פסיפס שיש לה ארבע פיות מארבע רוחותיה". וכן שם בפרק כד: "הוא היה אומר: אדם שיש בו מעשים טובים ולמד תורה הרבה למה הוא דומה? לכוס שיש לו פסיפס. ואדם שאין בו מעשים טובים ולמד תורה הרבה למה הוא דומה? לכוס שאין לו פסיפס. שכיון שנתמלא הכוס הנפך על צידו ונשפך כל מה שבתוכו". אבל נראה שכאן הכוונה בפשטות לאדם שיש לו גם הופעה נאה ומרשימה (חתיכה) שגם זו תכונה חשובה, עכ"פ רצויה, למנהיג.

¹⁰ הרי לנו אגב, ביקורת על שאול שהיה מלך רך מדי ומחל על כבודו (גמרא יומא כב ע"ב, בדברינו [בין שאול לדוד](#) בפרשת במדבר). לעניינינו, משה דואג לדמותו המדויקת של מי שיבוא אחריו. לא רק "איש על העדה" עם התכונות הנ"ל, אלא גם "אשר יוציאם ואשר יביאם" (דברינו [לא אוכל עוד לצאת ולבוא](#) בפרשת וילך). היות שמשה נכוה ולא זכה להביאם (רק להוציאם) הוא מבקש מהקב"ה שגורלו של יורשו יהיה טוב יותר ויחסכו ממנו ייסורי המנהיגות שהוא עבר, ראו במדבר רבה כא טו: "אמר לו משה: אני לא בקשתי להלך ... הואיל וכך גזרת עלי, אותו שייכנס אל תעש לו כדרך שעשית לי, אלא ... אשר יוציאם ואשר יביאם". ומה הקב"ה עונה לו? "קח את יהושע איש אשר רוח בו". תשובה ברורה לביטוי "אלהי הרוחות". ראו המשך במדבר רבה שם: "איש אשר רוח בו - לפי שאמר אלהי הרוחות שאתה מכיר רוח כל אחד ואחד מכל בריה ותמנה אדם שידע להלך עם כל אחד ואחד מהם לפי דעתו". וכן הוא בספרי זוטא הנ"ל בהמשך שם סימן יח: "איש אשר רוח בו, שיהא הולך עם הקפדנים כפי דעתו ועם המתונים כפי דעתו". (אנחנו עומדים בפרשת פנחס המסמלת קנאות ואי השלמה עם רוחו של כל אחד ואחד). יש פה דיאלוג סמוי דק וחותר בין משה לקב"ה. זאת ועוד, בתשובת הקב"ה "איש אשר רוח בו" לפניית משה "אלהי הרוחות" יש רמז ברור לפרשת קרח שם פונים משה ואהרון לקב"ה, בעיצומה של המגפה במלים: "אל אלהי הרוחות לכל בשר, האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף?" ובאו על כך דברי מדרש במדבר רבה יח יא: "אתה היודע מחשבותיו של אדם ומה שהלבבות והכליות יועצות ויצרי בריותיך, אתה מבין ואתה יודע מי חטא ומי לא חטא, מי מרד ומי לא מרד. אתה יודע רוח של כל אחד ואחד מהם, לכך נאמר: אלהי הרוחות לכל בשר האיש אחד יחטא. אמר להם הקב"ה: יפה אמרתם אני מודיע מי חטא ומי לא חטא". אל תדאג אומר הקב"ה למשה, כבר פנית אלי פעם בתואר "אלהי הרוחות" בדרישה שאבחין בין איש ואיש, מי חטא ומי לא, כך גם אדע (נדע?) לבחור את המנהיג הבא "איש אשר רוח בו". ואנו אומרים "אלהי הרוחות" בפיט להקפות בשמחת תורה. האם יש איזשהו קשר או רק תפארת הפיוט ורוח הפייטן כאן?

¹¹ גם מדרש זה עומד על ייחודיות הפסוק "וידבר משה אל ה' לאמר" (סביר שהוא לקח זאת ממדרש ספרי שהוא קדום יותר), אבל התוספת "כאילו בא בזרוע" איננה מבשרת טובות.

אביהן, אמר משה: הרי השעה שאתבע בה צרכי. אם הבנות יורשות, בדין הוא שירשו בני את כבודי. אמר לו הקב"ה: "נוצר תאנה יאכל פריה ושומר אדונו יכובד" (משלי כז יח) - בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה. יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך. הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות. הואיל והוא שרתך בכל כוחו, כדאי הוא שישמש את ישראל.¹²

אבות דרבי נתן נוסח ב פרק ל – אין ירושה לבנים

"והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך" - שאילו הייתה תורה ירושה לך היה אדם מורישה לבנו ולבן בנו ולבן אחותו עד סוף כל הדורות. שכן מצינו במשה, בשעה שהיה סבור שבניו עומדים תחתיו ... בוא וראה מה המקום משיבו: "קח לך את יהושע".¹³

מסכת אבות דרבי נתן נוסח א פרק יז – משה מבין בעצמו

בשעה שראה משה רבינו את בניו שאין בהן תורה שיעמדו בנשיאות אחריו, נתעטף ועמד בתפילה. אמר לפניו: רבש"ע, הודיעני את מי יכנס את מי יצא בראש כל העם הזה ... אמר לו הקב"ה למשה: משה, קח לך את יהושע. א"ל הקב"ה למשה: לך ועמוד [העמד] לו תורגמן וידרוש לפניך בראש גדולי ישראל.¹⁴

ספרי במדבר פסקא קמ – יהושע מורה עוד בחיי משה

"ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון" - קח לך את שבלבך, קח לך מה שבדוק לך.¹⁵ ועליו מפורש: "נוצר תאנה יאכל פריה ושומר אדונו יכבד" (משלי כז יח). "איש אשר רוח בו" - שיכול להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד: "וסמכת את ידך עליו" - אמר לו: משה, תן לו תורגמן ליהושע להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחיך. כשתפטר מן העולם לא יהו ישראל אומרים בחיי רבו לא הורה ועכשיו הוא מורה.¹⁶ מיד

¹² יצא המרצע מן השק. פרשתנו איננה מתחילה בפסוק יב של פרק כז, אלא בפסוק א. לך קרא את פרק כז מתחילתו, ואמר המדרש, ותראה את פרשת בנות צלפחד, אלה שמשה התקשה במשפטן והביאו לפני הקב"ה. והתוצאה? שמשה מבקש שבניו ימונו במקומו במעין קל וחומר או היקש מדין בנות צלפחד. משה שכל השנים אכן "הניח צורכי עצמו" פתאום תובע צרכי משפחתו ומבקש להקים שושלת! ומה תשובת הקב"ה? "קח לך את יהושע". אין ירושה במנהיגות ושררה. אין שום השוואה עם בנות צלפחד שכל מה שהן ביקשו הוא נחלת שדה וכרם בארץ. אך מה פשר דרשה זו שמשה מבקש שבניו ירשו אותו? נראה שלדרשן חשוב להילחם בנפוטזים והוא משתמש במשה כמודל ואב בנין בעניין זה - שאין ירושה במנהיגות ושררה. ומי יירש? התלמיד הנאמן, זה שסידר ספסלים בבית המדרש ופרש מחצלות (ועמד עם כלב כנגד המרגלים, ונלחם בעמלק וקנא למשה ...). עוד הרחבנו לדון על דרשה זו בדברינו [הנמכת דמותו של משה](#) בדפים המיוחדים.

¹³ שהוא נקרא איש (איש אשר רוח בו) ואתה נקרא איש (כי זה משה האיש) וקשר זה חזק יותר מקשר משפחתי גנאלוגי שבין אב לבן (ראו יומא עו ע"א בראש הדף). ובאליהו זוטא (איש שלום) פרשה טז: "לעולם יקנה אדם חבר לעצמו שיאכל עמו... וישנה עמו ויקרא עמו ויגלה לו סתרי תורה וסתרי דרך ארץ, שנאמר: קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו - קח לך איש גברתן וענותן כמוד". כאן אמנם מדובר בירושה של תורה (מה שמתאים לתקופתו של הדרשן) אך נראה שממדרש זה ומהמדרש הקודם וממקורות רבים אחרים, יש אבן בנין ויתד מוצקה לדעה השוללת העברה אוטומטית של השררה מאב לבן ביהדות. ובמסכת נדרים דף פא ע"א: "מפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן? אמר רב יוסף: שלא יאמרו תורה ירושה היא להם. רב ששת בריה דרב אידי אומר: כדי שלא יתגדרו על הצבור". אבל גם לדעה הנגדית המצדדת בזכות הבן לרשת את אביו יש מקורות משלה, כמו הפסוק בפרשת המלך: "הוא ובניו בקרב ישראל" והפסוק "תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו לשרים בכל הארץ" (תהלים מה יז). ואפילו מפרשתנו, מעצם הניסיון של משה להנחיל את השררה לבניו אפשר לטעון בכיוון השני. וכבר נשפכו דיונות ונשברו קולמוסים רבים בנושא עדין זה של נפוטזים בהיסטוריה של עם ישראל ואכמ"ל.

¹⁴ לכאורה נוסח זה של אבות דר' נתן מסכים לעיקרון שהתורה איננה ירושה, בדומה לנוסח הקודם (שניהם מבארים את אותה משנה בפרקי אבות, פרק ב משנה יב: "והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך" שזה אגב מצד היורש, הבן, התלמיד). אבל הוא חולק על המדרש הקודם בפירושו לפרשתנו וגם בעיקרון הורשת השררה והרבנות. משה מבין בעצמו שבניו אינם באים בחשבון ושיהושע תלמידו הוא שמתאים לרשת אותו. משה משמש דוגמא למנהיגים ורבנים שיבינו בעצמם מתי בניהם ראויים ומתי לא (ראו כיצד נכשל בזה שמואל עד שהעם נאלץ להעיר את אזנו, שמואל א ח ה). שים לב למילה "נשיאות" אשר מסגירה, כך נראה, את האקטואליזציה שהדרשן מנסה לעשות לדורו. לביקורות נוספות על בית הנשיאות ראו דרשתו של יוסי המעוני בבראשית רבה פ א "כבת כן אמה כדור כן הנשיא" - מובא בדברינו [האוכל מן הקור לוקה מן הקורה](#) בפרשת תזריע.

¹⁵ ראו ילקוט שמעוני תורה פרשת פינחס רמז תשעו, שמשה ידע שיהושע הוא המנהיג הטבעי והראוי, רק ניסה לחסוך ממנו את הסבל שהוא עבר בתפקידו: "קח לך משלך - מפני מה לא אמר משה ילך יהושע בן נון תחת? שהיה מתיירא שלא יענש. למה הדבר דומה? לתינוק שנכוה בגחלת והיה רואה אבן טובה וסבור שהיא גחלת. רואה מרגליות וסבור שהיא גחלת. כך אמר משה: אהרן אחי ילך תחתיו וענשו המקום". הוא משה שנכווה בגחלת (שמות רבה א כו). ראו דברינו [בני סרבנים הם](#) בפרשת שמות.

¹⁶ כאן יהושע מורה הלכה בפני משה רבו ובתחילת הפרשה פנחס מורה הלכה בפני משה (רש"י מסכת סנהדרין דף פ ע"א) ובפרשה הבאה במלחמת מדין עושה זאת אלעזר (ספרי פסקא קנז). הדור הצעיר תופס פיקוד עוד בחיי משה ומתחיל להורות ולהנהיג בפניו. ראו דברינו [חילופי דורות ומשמרות](#) בפרשה זו וכן [אלעזר מורה הלכה בפני רבו](#) בפרשת מטות. כך משתמע היטב גם מפשט המקרא. המדרשים שמנסים להדביק למשה את הרצון להמשיך שררה לבניו הם אנושיים ומובנים, אבל כאמור לעיל, סביר שהם מביעים יותר אקטואליזציה של אותה תקופה (ותקופות אחרות בעם ישראל לדורותיו) מאשר פרשנות ישירה של המקרא. וכבר ראינו שדמותו של משה משמשת כר נרחב להבעת רעיונות אקטואליים. נראה שהדרשן שלנו, בדומה לדרשנים רבים אחרים, סבור שדמותו של משה היא מספיק חזקה שלא תינזק מאקטואליזציה זו או אחרת והעיקר הוא להעביר מסר ברור לקהל שומעיו כעת וקוראיו לדורות. ראו שוב הדף [הנמכת דמותו של משה](#) בדפים המיוחדים.

העמידו מן הארץ והושיבו אצלו על הספסל. רבי נתן אומר: כיון שהיה יהושע נכנס היה משה משתיק את התורגמן עד שנכנס וישב במקומו.¹⁷

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: בהמשך למדרש מאוצר המדרשים (אייזנשטיין) בו סיימנו זה עתה בסוף הערה 17, ראו מדרש דברים רבה פרשה ט סימן ט בסוף פרשת וילך: "קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד - אמר לפניו: רבש"ע, יטול יהושע ארכי שלי ואהא חי. אמר הקב"ה: עשה לו כדרך שהוא עושה לך. מיד השכים משה והלך לביתו של יהושע. נתיירא יהושע ואמר: משה רבי בא אצלי?! יצאו להלוך. הלך משה לשמאלו של יהושע. נכנסו לאהל מועד, ירד עמוד הענן והפסיק ביניהם. משנסתלק עמוד הענן, הלך משה אצל יהושע ואמר לו: מה אמר לך הדיבור? אמר לו יהושע: כשהיה הדיבור נגלה עליך, יודע הייתי מה מדבר עמך? אותה שעה צעק משה ואמר: מאה מיתות ולא קנאה אחת. ושלמה מפרשה: "כי עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה" (שיר השירים ח ו) - אהבה שאהב משה ליהושע ומה שקינא משה ביהושע. כיון שקיבל עליו למות, התחיל הקב"ה מפייסו. אמר לו: חייך, בעולם הזה הנהגת את בני, אף לעתיד לבא על ידיך אני מנהיג אותך. שנאמר: "ויזכור ימי עולם משה עמו (ישעיה סג)". שוב גם כאן על מה הקנאה ועל מה הצעקה? על ההכרה בחולשה אישית רגעית (יצר הקנאה) או על אי המשך השושלת? שים לב שכאן מוזכר בפירוש עניין ההנהגה ולא ההוראה: "חייך, בעולם הזה הנהגת את בני אף לעתיד לבא על ידיך אני מנהיג אותך". ויש עוד מדרשים רבים על "קרא את יהושע" ועל אופן העברת התפקיד. ראו דברינו [ונתת מהודך עליו](#) בפרשה זו וכן [עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה](#) בפרשת וילך.

¹⁷ "קח לך" על משקל "שלח לך" - מה שלבך חפץ. הפניה של משה אל הקב"ה: "יפקוד ה'", "הייתה נכונה מבחינה פניה פורמלית. אבל הקב"ה מחזיר לו את הכדור: אתה ואני הרי יודעים שיהושע הוא היורש המתאים וזה מה שאתה משה בלבך פנימה באמת רוצה. המבחן לכנות הרצון הזה היא שיהושע יורה הלכה בפני משה. העברת פיקוד אידיילית ומושלמת. האמנם? באוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד שנו מובא מדרש זה בנוסח מורחב ובטון אחר: "אמר הקב"ה למשה, קרא את יהושע תלמידך עשה לו כבוד לעיני כל ישראל. ונתת מהודך עליו ולא כל הודך, מלמד שפני משה בפני חמה ופני יהושע בפני לבנה. באותה שעה אמר משה לפני הקב"ה: רבש"ע, למה אתן ליהושע כל הכבוד הזה? השיב לו הקב"ה: כי הוא יעבור לפני העם הזה. שמא יאמרו ישראל בפני משה לא הורה ואחר מיתת רבו הוא מורה הוראות. השיב משה ואמר: רבש"ע, מארבעים שנה עד עכשיו הייתי אני מורה הוראות עכשיו איני מורה? ובכה וצעק ונשמע קולו בכל מחנה ישראל". על מה צעק משה? רק על עצמו? או גם על בניו? על זה שמישהו אחר ולא הוא מורה כעת (דבר שהיה קורה בין כך ובין כך) או על זה שהמורה האחר איננו מבניו? הרצון לראות את הבנים ממשיכים הוא רגש אנושי חזק ומובן. אפילו אדם כמשה שידע אל נכון שיהושע הוא המנהיג המתאים, לא יכל לרגש אנושי זה.